

תוצאות חיים

שיעור מפי מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א - פוסק עדת תימן

גליון 91

פרשת וישב תשפ"ב

י"ל ע"י התאחדות בני הישיבות ובסיוע מוסדות יד מהרי"ץ

נושאי השיעור: (א) מה צריך לעשות כדי להיות סנדק - האם יתכן שתי סנדקאיות בתינוק אחד - נפילת אפים רשות ומקילין בה - מעשה מעניין עם החזו"א - הלכה שלמדו ממעשה זה שאף המברך ברכת המזון בסעודת המילה צריך להיות צדיק - תמיהת מרן שליט"א על הסוברים כן - ביאור אחר במעשה עם החזו"א - מעשה נפלא עם החזו"א שלא מחל על טובתו של התינוק - מדוע כל האימהות קראו לבניהם שמואל - מדוע אחרי לידת שמואל התרבו הנביאים - ביאור נפלא מהחזו"א בענין הנ"ל - מסקנת מרן שליט"א שהסנדקאות גם מועילה אבל אינה העיקר.

(ב) האם מותר להוציא ניירות טישו ממתקנים בשבת כשיש חשש שהינם מחוברים במקצת - שקר"ט במקורות ההלכה בענין זה - תשובה מיוחדת מהרה"ג משה שליט"א בנו של מרן שליט"א בענין הנ"ל - מסקנת מרן שליט"א להלכה למעשה.

האם יש אפשרות שיהיה שתי סנדקאיות בתינוק אחד

בזכות זידינו [החפץ בעילום שמו. העורך]. הובא לפני גליון מעדני כהן פרשת תולדות תשפ"ב לת"ח גדול וחשוב הרה"ג נפתלי קופשיץ שליט"א, שם הוא מברר בענין סנדק בכוחו להחזיק בידיו ואחרים צריכים לסייע בידו האם יש בזה מעלת סנדק וז"ל, נשאלתי באחד שרוצה לכבד אדם גדול בסנדקאות כמ"ש הרמ"א סי' רסד ס"א וז"ל יש לאדם לחזור ולהדר אחר מוהל ובעל ברית היותר טוב וצדיק ע"כ, והצדיק אינו יכול לאחוז התינוק בידיו שחלש הוא להחזיק התינוק בידיו האם יש בו מעלת הסנדק בלא שאחוזו בידיו ע"כ.

כשמלים את התינוק, התינוק עלול לזוז ולבעוט ולהזיז את הסכין, וצריך לתפוס את התינוק חזק ולחפץ על רגליו, ודן ע"ז במעדני כהן האם המעלה היא עצם זה שהתינוק על ברכיו או שהמעלה היא במי שאוחז בתינוק, ולמסקנא כתב בזה"ל, ולכן נראה דשפיר יתן לצדיק להיות סנדק אעפ"י שלא יוכל להחזיקו בידיו שהעיקר בסנדקאות הוא ברכיו של הסנדק, וכיון שיכולים להניחו על ברכיו שפיר דמי. אמנם יש לקדקד שהמחזיק את רגלי התינוק יהיה ג"כ צדיק שגם הוא מסייע בסנדקאות וראוי שיהיה גם הוא צדיק וישר ע"כ.

האמת היא שהדבר לא כ"כ פשוט שמעלת הסנדק תלויה האם התינוק על ברכיו שהרי אפשר גם להניח את התינוק על השולחן ולמול אותו ובכל זאת צריך אדם אחר שיסייע ע"י שיתפוס את רגלי התינוק. מוהל הרי לא יכול למול אם משהו אחר לא יעזור לו, ולכן יש אומרים שמה שמניחים את התינוק על ברכי הסנדק זה מעשה שולחן בעלמא, והעיקר בסנדקאות הוא כשתופס את הרגליים שבכך עוזר למוהל לעשות את הברית.

דרגתה וחשיבותה של נפילת אפים

עוד דן במעדני כהן בזה"ל, ויל"ע האם הוא חלק מהסנדקאות גם לפטור מתחננו וכן יש להסתפק בשני מוהלים האם שניהם יפטרו מהתחננו ע"כ.

ידוע שלא אומרים תחננו בחנוכה ופורים ובכל חודש ניסן וכן בראש חודש וכדומה, ולכל זה אין מקור בגמ', רק לגבי ראש חודש יש מקור בגמ' במעשה של תנורו של-עכנאי. וברמב"ם כתוב רק שבשבת וי"ט לא עושים נפילת אפים, ולגבי חודש ניסן הוזכר כבר במסכת סופרים, אבל בכל שאר הזמנים אין מקור מפורש, ובכל זאת מקילים בזה מפני שנפילת אפים היא רשות. כך כתב במפורש רב נטרונאי גאון. וגם הרמב"ם אע"פ שלא כתב כך במפורש אבל כך מובן בדבריו, שהרי הרמב"ם מונה את הדברים שמעכבים בתפילה ואת הדברים שלא מעכבים, ובתוך הדברים שלא מעכבים הוא מזכיר את נפילת אפים, אמנם הרמב"ם לא הזכיר את המילה 'רשות' אבל בכל אופן כך מובן שכיון שאינו מעכב אפשר לדחותו בקלות. וממילא בנדון דידן יש להקל שלא יאמרו נפילת אפים במקום התפילה של שני הסנדקאים [ול"ע במש"כ מרן שליט"א בעולת אפי' צחק ח"ג סי' רלד ד"ה נכון. העורך].

מעשה מופלא על החזו"א והלקח שלמדו ממנו

אבל עכשיו ישנו חידוש בגליון מעדני כהן וז"ל, שמעתי שאחד בא אצל מרן החזו"א וצ"ל ושאלו שהוא [דהיינו החזו"א] היה סנדק אצל בנו, ובנו יצא לתרבות רעה, ושאלו החזו"א מי היה הכסא של אליהו ומי היה העמידה לברכות, והברכות, והיו כולם יראים ושלמים, ושאלו מי היה המברך על הכוס בברכת המזון של סעודת המילה, ואמר לו איש פלוני, ואמר לו אי"כ זה הסיבה שבנו יצא לתרבות רעה ע"כ.

כך כתב הגר"נ קופשיץ שליט"א שהוא שמע את הסיפור הזה. המקור של הסיפור הזה הובא בספר 'מעשה אי"ש' (ח"ו דף קכ) והגר"ח קניבסקי סיפר זאת ששמע מרב אחד וזה"ל שם, מעשה ביהודי אב למשפחה ברוכת ילדים ונפשו בשאלתו, אחד מילדי התחמץ וירד מדרך התורה ואצל הילד הזה הרב שימש כסנדק, היתכן? החזו"א חקרו ושאלו מי היה המוהל, מי התכבד בברכות המילה, מי קיבל עמידה לברכות, מי קיבל את הקוועטר, והתברר שכל

המכובדים היו יראים ושלמים, הוסיף החזו"א לחקור ושאלו, מי התכבד בברכהמ"ז של הסעודה, אמר לו אדם "מודרני", אם כך הוא אז אינני אשם... (מהגר"ח קניבסקי שליט"א בשם רב אחד) ע"כ.

הרב קופשיץ מגיע מהמעשה הזה למסקנא שבכל עניני הברית צריך לראות שישתתפו בו צדיקים.

תמיהת מרן שליט"א על הנלמד מהמעשה הנ"ל וביאור אחר במעשה

אבל איך כתוב "לא כן אנכי עמדי ולבבי לא כן יחשוב", חושבני שלא הבינו את הסיפור, שהנלמד ממנו הוא דבר אחר לגמרי, שהרי אם כך ההבנה, תמוה, וכי הכל תלוי בסנדק שאם הסנדק הוא גדול בתורה בטוח שהילד יצליח, הרי זה תלוי גם בחינוך של ההורים איזה דוגמה הם נתנו לילדים שלהם, באיזה מקום לימודים הם התחננו וכו', מי שהסנדק שלו היה ת"ח צדיק אין לו ביטוח שהוא יהיה צדיק וגאון, סנדק זה רק מעלה, מוסיף כשמירה וסגולה להצלחה, אבל סוכ"ס לא הכל תלוי בזה, והביאור במעשה אי"ש הוא שהחזו"א ראה שהאדם הזה במקום שיאשים את עצמו שהוא לא בסדר, הוא בא לחפש לומר שהחזו"א אשם, אותו אדם הבין שהכל תלוי בסנדק ולכן הוא כביכול בא בתלונה לחזו"א, ועכשיו צריך לענות לו בחכמה כמ"ש "ענה כסיל כאולתו" לפי ההבנה שלו שאם הסנדק צדיק הבן צריך להיות ג"כ צדיק ואי"ז קשור לחינוך ולהדרכה שהם חייבו את הילד. ולכן החזו"א שלא יהיה חילול השם חיפש אשמים... ועל כן שאלו אולי המוהל אשם וכו' ומצא לבסוף שהמברך ברכהמ"ז אשם, ומה יהיה אם גם מי שבירך ברכהמ"ז היה צדיק, אז היה החזו"א שואלו מי היה בעל האולם, ואם גם הוא היה צדיק היה שואלו מי היה הנהג שהביא את התינוק לאולם... שה"כ החזו"א חיפש אשם. וכך משמע במעשה אי"ש שהחזו"א אמר לבסוף אם כך אינני אשם... דהיינו, החזו"א הוציא את האשמה ממנו שלא יהיה חילול השם וזה מבחינת "ענה כסיל כאולתו".

נמצא שאין הוכחה מהמעשה הזה שחס וחלילה זה סיבה לפגום אם יש מאן דהו שאינו צדיק, אף שודאי שחשוב שכולם יהיו יראים ושלמים, אבל לא שמענו שיש השפעה על התינוק חוץ מהסנדק או המוהל. ופשוט שלא יתכן שמי שמברך ברכהמ"ז בסעודת המילה יכול להזיק לנשמתו של התינוק, לא שמענו דבר כזה מעולם.

[וכבר האריך מרן שליט"א בכגון דא על דברי הגר"ח והגר"ג אדלשטיין שאמרו שאם הבנים לא הולכים בדרך האבות זה מפני חיסרון בתפילה, ואמר ע"ז מרן שליט"א שלא מסתבר שהכל תלוי בזה ע"פ מה שעיינו רואות וכו' אלא הדבר תלוי בשרשי ההורים ואם יש פגם קטן בהורים זה יכול לפגוע ולהשפיע על ילדיהם, והביא ע"ז מרן שליט"א כמה הוכחות. ואיך שיהיה מדברי הגר"ח והגר"ג"א מוכח שגם הם סוברים שאין הכל תלוי בסנדק ואכמ"ל. העורך].

אבל הרב קופשיץ אינו היחיד שהבין כך ממעשה זה, שגם בתשובות והנהגות ח"ה סי' רצב הבין כך, הוא מביא את הסיפור על החזו"א מהמעשה אי"ש וכתב ע"ז בזה"ל, נראה מדבריו דאפי' אם הסנדק צדיק, מ"מ אם אחרים שיש להם קשר לברית המילה, אינם כשרים כראוי, זה עלול להפריע בשרוש קדושת התינוק וכו' ע"כ. אבל שוב, חושבני שלא יתכן דבר כזה שיש קשר לנשמת התינוק מהמברך ברכהמ"ז בסעודת המילה [מה גם שסעודת המילה זה שה"כ מנהג ואינו חובה].

סיפור מופלא עם החזו"א במעלת הסנדק לנשמת התינוק

והראוני מעשה הפוך בקובץ והאר עיינו גליון כד דף 61 וזה הלשון שם, שמעתי מהרה"צ ר' מנחם מונדרר וצ"ל מעשה פלא, היה יהודי פשוט בתל אביב שהיה עובד במועצה הדתית בת"א, וכשנולד לו בן, הלך והזמין את מרן החזו"א וצוק"ל להיות סנדק, לאחר מכן נודע הדבר לאחד הרבנים בת"א שאותו יהודי היה מקורב אליו והיה עובד עמו ביחד במועצה הדתית, אמר לו אותו רב, רַאָה החזו"א לא חסר לו את הסנדקאות הזו, יש לו מספיק, והרי אתה עובד אצלי ומחויב לי, וגם חוששני שמעמדי בקרב בני הקהילה שלי ירד כשיראו שלא מזמינים אותי להיות סנדק, ולכן אבקשך שתתן לי את הסנדקאות.

הלך אותו יהודי וסיפר מעשה זה לחז"א בעצמו, השיב לו החז"א, על הכבוד שלי אני מוחל, אבל על הטובה שתצא לנשמתו של הילד אינני בעלים למחול, אכן החז"א שימש כסנדק לאותו תינוק.

וסיפר ר' מנחם מונדרר שהכיר את אותו ילד כשגדל, והנה כל אחיו הם דתיים למחצה לשליש ולרביעי, ורק אותו ילד הוא היחיד מכל אותה משפחה שיצא בן תורה מובהק שיושב ולומד בשקידה גדולה, והקים משפחה של בני תורה ע"כ.

במעשה זה רואים שהסנדקאות אכן עזרה לנשמתו של התינוק.

אבל לא רק זה עוזר, ישנו דבר דומה לזה.

ביאור המדרש בפסוק 'יקם ה' את דברו' הנאמר בענין חנה ואלקנה.

חנה בכתה והתפללה שיהיה לה בן שהיה היא היתה עקרה, ובסוף ב"ה נולד לה התינוק, וכשעלו לרגל חנה לא עלתה, כמ"ש "וחנה לא עלתה כי אמרה לאשה עד יגמול הנער והבאתיו ונראה את פני ה' וישב שם עד עולם" (שמ"א א, כב) ואלקנה בעלה אמר לה "עשי הטוב בעיניך שבי עד גמלך אותי, אך יקם ה' את דברו, ותשב האשה ותינק את בנה עד גמלה אותי, ותעלה עמה" וגו' (שם כג-כד).

וצריך להבין מה הפירוש "יקם ה' את דברו" מה ה' אמר, הפשטנים מסבירים קצת בדוחק, אבל במדרש כתוב דבר נפלא והביאו רש"י בזה"ל, ומדרש אגדה (מד"ש ג, ד) רבי נחמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק אומר בכל יום ויום בת קול יוצאת ומפוצצת בעולם ואומרת עתיד צדיק אחד לעמוד ושמו שמואל, וכל אשה שהיתה יולדת בן היתה קוראה שמו שמואל, כיון שהיו רואים את מעשיו היו אומרים אין זה שמואל, וכיון שנולד זה וראו את מעשיו אמרו דומה שזה הוא, וזהו שאמר יקם ה' את דברו, שיהא זה שמואל הצדיק ע"כ (רש"י כתב קצת בקצרה אבל המעיין במדרשים יראה יותר בהרחבה).

כל הנשים חשבו שזה סגולה לקרוא לילד שמואל שעי"י כך הוא יהיה צדיק, וזה כמו הסנדק שזה סגולה, אבל וכי זה מספיק? העיקר לקרוא לילד בשם שמואל? חנה היא עשתה מה שצריך היא ידעה שזה לא תלוי רק בקריאת שם התינוק, ולכן היא השאילה אותו להשם, ונתנה אותו שיהיה בבית המקדש, דהיינו, חנה לא קראה לבנה שמואל כ'פנטנט' שעי"י כך מיד הוא יהיה צדיק 'אוטומט', אלא היא הקדישה אותו וישב בביהמ"ק עד עולם. וכיון שהיא השקיעה בילד היא זכתה שהוא יהיה שמואל הצדיק. ר"ל לא הסנדק, לא השם [לקרוא בשם שמואל], פועל, העיקר הוא המעשים שנלווים, ההשקעה, החינוך וכו'.

דברי החיד"א המחוודשים שכל הבנים שנקראו שמואל זכו לנבואה.

אבל גם עצם הרצון של כל האמהות שהבן שלהם יהיה צדיק ולכן קראו לבניהן שמואל, זה כבר מעלה, ולענינו כשאדם מביא סנדק צדיק, זה גם מעלה, זה עושה משהו, אבל לא לעשות את הטפל עיקר ואת העיקר טפל, ובכ"ז יש בזה מעלה. וישנה ראייה נפלאה לזה, כתוב בפסוק (תילים צט, ו) "משה ואהרן כבהניו ושמואל בקראי שמו קראים אל ה' והוא יענם", וצ"ב מהו הכפילות "קראי שמו" "קראים" שלכא"ו זה כפילות מיותרת. והביאור בזה הוא שכל מי שנקרא בשם שמואל זכה ל"כ להיות נביא, אמנם לא כמו שמואל הנביא אבל בכל אופן זכו להתנבאות, שמתו ששמואל משח את שאול להיות מלך פגש שמואל את שאול בזמן שהיה באמצע לחפש את האתונות וא"ל שמואל בדיוק מה יהיה איתו, שימצאו את האתונות וכו' וכדיעוין בשמ"א פרק י', ובפסוקים ה-ו כתוב "ויהי כבאך שם העיר ופגעת חבל נביאים וגו' וצלחה עליך רוח ה' והתנבית עמם" ופירושו המילה "חבל" זה סיעה דהיינו קבוצה של נביאים, וצריך להבין איך נהיה קבוצה כזו גדולה של נביאים הרי בפרק ג' פס' א' כתוב ש"בימים ההם אין חזון נפרץ" דהיינו הנבואה לא היתה מצויה כלל, ואיך נעשו כ"כ הרבה נביאים. והתשובה היא שכל אלה שאמותיהם קראו להם שמואל, נהיו תלמידים של שמואל, ונעשו ג"כ נביאים. דבר זה כתבו החיד"א ביוסף תהילות עה"פ "משה ואהרן כבהניו" וז"ל זה ארבעים שנה הופיעה ב"ק שעתיד לעמוד צדיק אחד ושמו שמואל ואמר ז"ל שכל אותם הבנים אשר אמותיהם קראום שמואל שסברו דיתקיים בהם הב"ק זכו לנבואה, והם קדשו שמים והן הן חבל נביאים המתנבאים. וז"ש "משה ואהרן כבהניו", כי תלמידיהם זכו לנבואה ורוה"ק, יתר על כן שמואל "בקראי שמו" מפני שנקרא שמו שמואל נתנבאו והוא חידוש עצום ורב ע"כ. [וע"ע בנוס"א בספר מדבר קדמות ערך שמואל. העורך].

ולענינו הסנדק יכול לעשות משהו, אבל זה לא הכל, אלא צריך לעשות עוד פעולות חיצוניות ובצירוף מעלת הסנדק אפשר יותר להצליח ולהתעלות.

שק"ט בהלכה בענין הוצאת נירות טישו ממתקנם בשבת כשיש חשש שהניירות מחוברים במקצת.

נחזור לענין הראשון המובא בגליון מעדני כהן, שביקשו ממני לדעת מה ההלכה בזה. הרב קופשיץ כתב בזה"ל, נשאלתי בישיבה שקנו חבילות רבות של טישו ובחלקם קצותיהם מחוברים באופן שבמשיכה כל שהוא הרי הם נתלשים מחיבורם והרי הוא כקורע בשבת דרך תיקון שהוא אסור מן התורה, או כיון שהוא ספק וגם שרובם אינם מחוברים הרי זה מותר ע"כ.

ולכא"ו יש לדון שהוא ספק פסיק רישא, אבל לכא"ו ספק דאו' לחומרא, ואם ישנם שלא מקפידים להוציא כמות מסוימת הם לא מקפידים על "בל תשחית"... יש לדון שאולי זה פסיק רישא דלא ניחא ליה. וזה בעצם מה שדן במעדני כהן. בתחילה הוא דן להתיר מדין רוב אבל כתב שלכא"ו זה קבוע ואע"פ שיש חלק מהטישו שכבר יצא כיון שתחילת הטישו בפנים זה נחשב שמוציא את הטישו מקביעותו.

ולגבי פסיק רישא ישנם כמה כללים, פסיק רישא, פסיק רישא דלא ניחא ליה, פסיק רישא דלא איכפת ליה כמו לגבי צידת זבובים כדעיוין בביה"ל סי' שטז. והנה לענין פסיק רישא דלא ניחא ליה באיסור דאורייתא הערוך מתיר, אבל להלכה רדאי שלא סומכים ע"ז, ולענין פסיק רישא דלא ניחא ליה באיסור דרבנן בתרומת הדשן מחמיר והב"י כתב שכיון שבעל ה'תרומה' אסור מי ירים ראשו לפסוק היפך דבריו. ולענין פס"ר דלא ניחא ליה בתרי דרבנן, המש"ב מביא בשם הפמ"ג להתיר, אבל החז"א כתב שאין לזה ראייה גמורה וראוי להחמיר, אבל יש עוד כמה אחרונים שמתירים כהמש"ב.

תשובת הרה"ג משה רצאבי שליט"א בנידון הנ"ל

בכל אופן לענינו הראתי לבני הרה"ג משה שליט"א (מחבר ספרי בנין משה על הלכות שבת ד"ח ועוד) ושאלתי מה דעתו ע"ז, והוא כתב לי מכתב וזה לשונו:

לכבוד אאמ"ר שליט"א.

נראה שהדבר תלוי באיזה אופן הם מחוברים, שאם הם נחתכו לגמרי, אלא שאח"כ חזרו ונדחקו מעט מחמת לחץ וכדומה, יש להתיר טפי בכל אופן, כיון שאז הוא סוג חיבור גרוע, וגם אינו על דעת להתקיים, ואיכא תרת לטיבותא, וכל שכן שנדבקו מאליהן בלא כוונה, והקריעה נעשית אגב הוצאתם כלאחר יד, ובלי שום כוונה. (וחילוק כזה יש באחרונים בניירות דבוקים בספר, בש"ע המקוצר סי' כב סכ"ד, ובנין משה ח"ד דפים שע"א שע"ב, הגם שיש לחלק בין הנושאים, כי שם מפריד הדפים כדי לקרוא מה שבתוכם, והוא ליה כקורע ושובר להוציא אוכל מהכלי. ולאידך גיסא, כאן החיבור קל וגם אינו מתכוין כלל לקרוע):

אבל אם חיבורם מפני שלא נחתכו לגמרי מעיקרא, הוא חמור יותר, ומשום קורע, מחתך ותיקון כלי [עיי' בה"ל סי' שמ"ד"ה וחי"ב העורך] ואז אסור זולת אם בכל פעם שמוציא ניר מהניירות יש ספק אם הם מחוברים, וגם לא איכפת ליה אם יקרע, שלא איכפת לו כמה יצאו ואין לו שום הנאה מהקריעה וכדברי הרב הכותב בעלון מעדני כהן. וזה משתנה בדעות בני אדם. וכעין זה חילקו בגמרא סוכה דף ע"ב ג' הכא במאי עסקינן דאית ליה הושענא אחריתי. והנכון להוציא בזהירות דלא יהיו פס"ר שיחתך, וכל שאינו בודאי הגמור שיחתך יש להתיר. וזו דרך ישראל, והנלע"ד כתבתי.

הצב"י בנך ותלמידך משה יצ"ו. ע"כ לשון המכתב.

מסקנת מרן שליט"א להלכה ולמעשה

למסקנא כתב בני הרה"ג משה שליט"א שיש להוציא בזהירות, אבל עדיין זה תלוי כמה ניירות יש במתקן, שאם יש כמות גדולה קשה מאוד לזהר שלא יחתך, ואם יעשו בזהירות ובשינוי [האם יד שמאל חשיבא כשינוי דעת המש"ב סי' שמ"ק כ"ב בשם הח"א דלא חשיב שינוי, אולם לאידך יעויין באליה רבה סי' ק"י יא ובחזון יחזקאל על התוספתא פ"ה ה"א ובתפארת ישראל. העורך.] הדבר יותר קל, שכך מצטרפים כמה ספיקות. אבל מי שמקפיד להוציא כמות מסוימת אין להתיר גם כשיעשה בשינוי.

וה' ברוך הוא יאיר עינינו במאור תורתו אכ"ר.